

פרשת שלח לך

בהיתר ולא באיסור

"טוב לי פה, אבל המיטה לא נוחה לי," הודיע הישראלי שהחליט להצטרף ל'מנזר השתקנים', לאב המנזר, בפעם היחידה בשנה בה הותר לו לדבר. אב המנזר פוטר אותו בחיור: "נחליף לך את המזרן."

"הכרית שלי ממורטת ואיני מצליח לישון," סח בשנה השנייה. "נחליף לך את הכרית," הסכים האב. בשנה השלישית הייתה זו שמיכה קרועה שהטרידה.

בסופה של השנה הרביעית הודיע הישראלי: "הפעם אין לי אף תלונה, אך ברצוני לעזוב כאן." הנזיר גיחך בבוז: "הגיע הזמן, גם ככה מאז שהגעת אתה לא מפסיק להתלונן..."

"אסור. אסור. אסור. הכל אסור אצלכם, אין טעם לחיים." נשמעת הטענה מפי רבים שנחשפים לאור היהדות בצורה אקראית, או כאלו שמחליטים להתריס נגד הדת.

האם בעובדה שניתנו לנו 248 מצוות מעשיות, וכנגדם 365 איסורים - יש כדי להצדיק את טענתם? רשות הדיבור לתלמוד.

ילתא, אשתו של רב נחמן, שאלה אותו (חולין קט): כל מה שאסר לנו הקב"ה בתורה - התיר לנו דבר אחר לעומתו. לדוגמא: אסר לנו דם - התיר כבד כנגדו, אסר לנו חזיר - אולם מוחו של הדג הנקרא שיבוטא (והוא בטעם החזיר) הותר באכילה. רצוני לטעום טעם של בשר בחלב. הורה רב נחמן לטבחים שיצלו עבודה 'כחל- ' עטיני הפרה לאחר שחיטתה, שבהם יש חלב והם עשויים מבשר. [כמובן שהבישול צריך להתבצע באופן מסוים].

אז התשובה לשאלתנו, האם נכון שרוב מצוות התורה הן איסורים, די ברורה. ילתא מדגישה בדבריה "כל שאסר לנו הבורא בתורה - התיר לנו כמותו."! אם כן, אין זה משנה כמה איסורים יש, משום שכנגדם יש דברים המותרים.

כשלב שני ובנוסף לכלל זה, מובאים דבריו הנפלאים של רבי שלמה קלוגר. דבריו המוסבים על האמור בפרשתנו, לעניין ציצית, מובאים על ידו ככלל בסיסי לחינוך ילדים, אך סבורני שעבורנו, כבוגרים, יתרמו הדברים לא פחות.

"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ד' ועשיתם אותם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (טו, לט). ישנה הקבלה ברורה בין המעשה שמותר לעשות לבין המעשה אשר לא ייעשה: "וראיתם אותו," כנגד, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם."

כדי שאב יוכל לאסור על בנו פעולה מסוימת, מסיבה חינוכית, חובה עליו לתת לילדו אלטרנטיבה המתירה מעשה דומה. שהרי אי אפשר לאסור על הילד פעולה אקטיבית בלא למצוא לו תחליף הגון. בכך נגרום לו לחפש תחליפים בחוץ, כי חוק הוא בבריאה "הבטלה מביאה לידי שעמום והשעמום מביא לידי חטא."

אם כן, מה יעשה הבן ולא יחטא?!

פרשת שלח לך

לכן, מחנכת התורה, בבואך לשלול פעולה אסורה - תדאג למצוא את הפעולה המקבילה שאין כל חשש בעשייתה. ואם תציג בפניו תוכן חיובי, בגדר "וראיתם אותו", אזי תוכל להורות לילד "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם."

כלל חשוב זה, אמור להתקבע בתודעתנו כאמצעי עזר נפלא להתגברות על פיתויי היצר. אם יש אופציה ליהנות בהיתר, מדוע לפזול לכיוון השלילי?

ישבתי עם חבר ותיק לשיחה בענייני עבודת ד', שיחה פתוחה 'ללא כפפות'. אמרה זו של הגר"ש קלוגר עלתה בשיחה וגרמה לבן שיחי התפעלות עזה. ואז הצגתי בפניו שאלת תם: 'לפי האמור, יוצא שהיצר הרע צריך לצאת לפנסיה. משום שלכל עבירה שהוא יציג, אנו נדרשים רק למצוא את הפעולה המותרת המקבילה. אז איך זה שאנו עדיין חוטאים.'? הוא הנהן בראשו בהסכמה.

והמסקנה נוקבת. עצתו של היצר לחטוא, אמנם מותרת לנו מעשה אקטיבי חילופי המותר לחלוטין. אך ההבדל ביניהם, שההנאה המותרת מהנה. אבל זה לא 'מותג'. זה 'חיקוי'. יתירה מזו: "מים גנובים ימתקו," הריגוש שבדבר האסור מעלים מעינינו את ההיתר.

אנו רוצים את מלוא ההנאה שניתן להפיק ממעשה חומרי. לו השכלנו לחשב כמה מושלמת ונהדרת היא ההנאה שאותה נקבל רק מההתגברות על המעשה האסור, וכבונס תתווסף לנו הנאה מהמעשה החומרי המותר שכנגד - היינו מתגברים ונהנים ללא גבול.

שבב נוסף למחשבה: כמה גדולים חסדיו יתברך. גם את המלחמה בין מותר לאסור הוא גימד עבורנו לממדים כה זעירים של התלבטות בין מאה אחוזי הנאה כאן ועכשיו, לתשעים אחוזי הנאה כאן, פלוס אלפי אחוזי הנאה בעוד זמן לאחר הניצחון.

ואנו בוחרים שוב ושוב בסוכרייה הנוצצת ולא בשטר הירקרק של מאה הדולר...